

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK FÜZETEK

Kéthavonta megjelenő kiadvány
XXV. évfolyam 254. szám
2021. július–augusztus

*„Emlékek nélkül, népeknek
híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)*

Tisztelt Olvasóink!

ISMÉT FŐVÁROSI ÖRMÉNY KLUB!

Minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor tartjuk a Fővárosi Örmény Klubot az Orlay utca (Bp. 1114, Orlay utca 6.) közösségi terében kerül megrendezésre. A pontos program minden hónapban hírlevelünkben vagy az eokk.hu hírportálon olvasható!

Mindenkit szeretettel várunk!

Megjelenés csak oltási igazolvánnyal lehetséges! Maszk viselése ajánlott!

Örmény fohászok – 4

„A szent Istenszülőt és az összes szenteket kérjük, legyenek szószólóak a mennyei Atyánál, hogy kegyeskedjék irgalmazni és jóságával üdvözíteni teremtményeit. Mindenható Urunk Istenünk üdvözíts minket és irgalmazz!”

Többszörösen elhangzik – eredetileg – diakonusi felszólítás. (Például a liturgia/mise lépcsőimájának az elején (Szent Liturgia ...12.). Alkalmas arra, hogy fohásszá legyen! Hogy egyszerre Máriához és az összes szentekhez forduljunk.

Az emberi természet igényli a pártfogást és a közbenjárást. Nem hagynak bennünket cserben az élet sok tapasztalata szerint. A szentek közösségét – segítségét vallja az örmény egyház is.

Dr. Sasvári László

Lapunk az interneten: www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Fabók Dávid

Győzelemről énekeljen...

E szerkesztői levél írásakor éppen véget ért az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus és még most is a szentségi énekek zúgnak a fülemben, az éjjel még a Hungexpós előadásokkal álmodtam. Sikerült a szabadságok megfelelő alakítása és visszatekintve úgy gondolom, nem volt véletlen, hogy az egész hetet az Eucharisztia közelében tölthettem. Igazi kegyelem volt.

Már a nyitó szentmise grandiózus technikai kivitelezése lenyűgöző. Egyértelműen mutatta, hogy nem „akármilyen” kezdődik el a Hősök terén. Nem vagyok nagy tömegközlekedő, ha mégis a közösségi közlekedéssel utazom, akkor sem veszek különösebben tudomást a többi emberről. Magamba fordulok, zenét, vagy újabban „podcastot” (internetes rádióriportot) hallgatok, csak legyünk túl a szükséges közös kilométereken. Szeptember 5-én vasárnap a nyitó szentmisére tartva, a troli megállóhoz közeledve, azon kaptam magam, hogy keresem az emberek tekintetét, az arcukat vizslatom, vajon arra mennek ők

is? Miről fogom felismerni azt az embert, aki szintén oda tart? Sokan megyünk, vagy kevesen? Vidámak lesznek, vagy milyenek?

Vidámak voltak! Mosolyogtak!

Talán arra gondoltak, hogy most „feljöttünk a felszínre”, most nem kell visszafognunk a vidámságunkat, az örömlengetést az utcán, hogy mi Jézushoz tartozunk, hogy egy hatalmas liturgiára készülünk a város közepén, ahol igen, mindenki láthatja, ahogy imádkozunk, hangosan, térden állva, vagy csak meghajolva, meghajlottan.

És igen, mi miattunk állítják le a város egy részét, a közlekedési rendőrök, a ké-

Zsúfolásig telt csarnok és profi technika

A Szent István Bazilika a NEK idején

szenlétiék, a mentők, csak miattunk teszik ma a dolgukat, hogy mi együtt, mosolyogva megélhessük azt a pár órát, amikor hangosan imádkozunk, éneklünk és az Eucharisztiaiban találkozunk Vele.

Akik ott voltak és persze akik valamiért nem tudtak ott lenni, de a közvetítést figyelték, végre azt mondhatták, nem kell magunkat cenzúráznunk, kitörő örömmel mutathatjuk meg, miben, kiben hiszünk és miből, kiből merítünk erőt újra és újra.

Égészen izgalmas és felüdítő érzés volt korán reggel vonatra szállni, hogy időben eljussak a Hungexpóra, ahol a színpadok kivitele, a hang és képtechnika minden elképzelést felülmúlóan professzionális volt. Közös utazva plébániánk többi tagjával, mindig mosolyogva beszélünk az előző nap eseményeiről, kit mi fogott meg, ki mit látott, milyen érzésekkel tért haza, milyen tovább vinni való gondolatot kapott. Azt vettem észre, hogy napközben is sokkal többet nevetünk, mosolygunk, mint máskor és tulajdonképpen egész nap Jézussal, Jézusról beszélgetünk. Ez önmagában is óriási dolog volt, mert hát nincs ez így a mindennapokban.

Mindez segített még jobban a lényegre koncentrálni, hogy az általában még álmosan, félig a takaró alatt, vagy kómásan az ágy szélén ülve elmondott reggeli imámat sok száz, talán ezer emberrel megosztva

mondjam el, egy több ezer négyzetméteres csarnokban, egy püspököt vagy papot hallgatva élőben, ahogy dicsőíti az Urat, éteri énekeket hallgassak mindehhez, amik szintén csak miattam szólnak Róla aznap, hogy az ima közben könnyű szokhasson a szemembe. Aztán délelőtt szentmisén vehessek részt, ahol több nyelven keveredik az ige, a könyörgés, akár két kórus is énekel, akkora a fény az oltáron és körülötte, hogy vakítanak a fehér textilek, nagyszerűen csillog a missziós kereszt, ahol vagy 8 percen át vonulnak be az atyák, hogy megésőkolják az oltárt, hiszen a szentmisében a teljes menyország részt vesz majd az áldozatban, szentjeink és az angyalok is körbe állják majd ezt a hófehér oltárt.

Szerdán délelőtt a Nemzeti Színházban vehettünk részt a Kongresszushoz kapcsolódva a Várady Mária által színre vitt „A magányos misztikus” című, Nareki Szent Gergely írásából összeállított előadáson,

amelynek szívet emelő és megkapóan komoly szövegeit a *Szent Efrém Férfikar* csodálatos, lassan hullámozó, hőmpölygő, örmény, latin, román nyelvű énekei tették súlyosan erőteljessé. Köszönet ezért a darabért és a harmóniáért, amivel a hét eseményeibe kapcsolódott.

A liturgiák és a különböző egyéb kulturális programok hangulata, nagyszerűsége hatalmasan gyönyörű lelki élményt adott.

Az Orlay utcai Örmény Templomban is volt a Kongresszushoz kapcsolódó program. Örmény szertartású érseki Szent Liturgiát celebrált *Mons. Rafael Minassian* Örményország, Grúzia, Oroszország és Kelet-Európa érseke, *P. Fülöp Ákos* plébániai kormányzó, *P. Nareg Naamoyan*, a római XIII. Leó Pápai Örmény Kollégium rektora és *P. Vártán Kirakosz Kázándzsán*, az isztambuli Aranyszájú Szt. János templom plébánosa. A liturgián közreműködött a templom énekkara. Az eseményt rendhagyó tárlatvezetés előzte meg a múzeumban, melyet *dr. Kovács Bálint* és *Nagyné Sebestény Krisztina* vezetett.

A színtöltig telt Bazilikában tartott csütörtök esti Szentségimádás énekei olyan erővel zúgtak a rengeteg ember szájából, hogy valódi erőt adtak minden továbbbihoz az életben. A „Boldogasszony anyánk”, vagy a modernebb darabok közül a „Meghívtál, hogy vízre lépjek”, kiegészítve a

Szent liturgia az Orlay utcai templomban

Szentségimádás a Bazilikában

több nyelven elmondott imákkal, szentírási idézetekkel, megrendítőek voltak. Közel 70 atya gyóntatott a Bazilikában és körülötte, a szabad ég alatt. A résztvevők több, mint fele fiatal volt, ezt külön is jó volt látni.

Különleges kuriózumok is láthatók voltak, mint például a nemrég elkészült lovári nyelvű szentmise énekes részeinek beillesztése a csütörtök délelőtti liturgiába, vagy a pénteki szentmisében hallott „Budapest Mise” jiddis dallamokkal megírt zenei anyaga. A pénteki nap egyébként is erős volt, Czako Ferenc élőben előadott, kifejezetten az Eucharisziáról szóló homokanimációjával és Áder János köztársasági elnök úr tanúságtételével, amely személyességével, humorával még közelebb hozta hozzánk a legnagyobb közméltóság viselőjének személyét.

Nekünk kórustagoknak a péntektől kezdődő főpróba időszak a Hősök terén is kiemelkedő élményeket adott. Még soha, semmilyen fellépésen nem bántak úgy velünk, mint itt. Mintha mi lettünk volna a VIP fellépők. A műjépgálya medrében kialakított több ezer négyzetméteres sátrakban padok, asztalok fogadtak, vízről, napvédő kalapról gondoskodtak, így biztosan már csak a tartalomra kellett koncentrálni. A közös próba már két héttel azelőtt, a gazdagréti Szent Angyalok plé-

Amit a kórusból látni

báni templomban megkezdődött, ahol két nap alatt három részre bontva lehetett az összesen 2140 fős kórusral az első főpróbát lebonyolítani, hiszen itt van egyedül a kórus számára fontos emelkedő pados rendszer kialakítva, hogy a hátsó szolamok is láthassák a karnagyot. Igazi mesterkurzus volt ez a néhány nap, ahol több, nagyszerű karmesterrel dolgozhattunk együtt, *Sapszon Ferenc*től, *Ménesi Gergely*en át *Medveczky Ádám*ig, valamint *Marco Frisina* atyával is, aki saját zeneműveit vezényelte és csak emiatt az esemény miatt utazott hazánkba. A közel 90 oldalas kottaanyag zeneművei, talán segítettek még jobban kiemelni a Ferenc pápa által bemutatott Szentmisében Istent, aki a világ ura.

A szombati körmenet is felemelő volt, a teljes útvonalon maximális profizmusral kihagositva, hogy az Oltáriszentségre figyelhessünk a Parlamenttől a Hősök teréig, ahol a záró áldás után még hatalmas fényjáték is festette az esti égboltot.

A szervezésről el kell mondani, hogy bárhol önkéntest, vagy szervezőt kérdeztünk valamiről, mosolyogva válaszolt, vagy megszerezte a szükséges információt azonnal. Még a security emberek is jókedvűen álltak hozzánk, teljesen pozitív volt ez is és már korán reggel, az érkezésnél így volt ez, ami több nap után akár különleges teljesítménynek is mondható.

Valóban, minden programot külön-külön és részletesen is méltathatnánk, hiszen olyan profi volt minden, hogy a részleteket is észrevehettük és örülhettünk nekik.

Tegnap este, a záró szentmise után tízen, tizenketten összejöttünk a barátainkkal, egy közös utazást megszervezni, de gyakorlatilag mindannyian végig a NEK-en töltött időnk alatt megtapasztaltakról tudtunk csak élményeket megosztani, néha egymás szavába vágva, hogy „te és azt láttad, hogy...” vagy „te, hallottad, figyelted ezt és ezt?” Mindannyian meglelt család-apák vagyunk, összesen van közel 40 gyermekünk, de olyan élménybeszámoló lett az estéből, mintha kiskamaszként az első osztálykirándulásról beszélgettünk volna.

Érdemes visszanézni a programokat, az előadásokat is akár az „52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus” youtube csatornán, vagy a „katolikus.tv” honlapján.

Összegezve azt mondhatom, óriási kegyelmeket adott ez a hét NEK-em, NEKünk, a hazánkban és az egyházunkban is, remélem, hogy mindnyájan táplálkozni és erőt meríteni tudunk belőle és az Eucharisziából, melyben Krisztus örökre nekünk adta magát.

Ahogy *Ferenc pápa* zárta köszöntőjét: *Isten áldd meg a magyart!*

Szongoth Gábor

Dirán ”bácsi”, a legidősebb Barátom!

Zakariás Antal Dirán 2021 augusztus 14. ünnepelte 90. születésnapját. Jó erőben, jó kondícióban és teljes szellemi frissességben. 15-én az Orlay utcában köszöntöttük fel az ünnepi – szülő szenteléssel végződő – szentmise után. Kapott nagyon finom sacher tortát, köszöntöttük pezsgővel és születésnap énekekkel és kapott a *Zuglói Örmény Önkormányzattól* egy nagyon szép ezüst desszert tartót, aminek még *Marcsi* (Dirán felesége) is nagyon örült, mert Ő nem kapott ilyet hasonló alkalomból.

Dirán nem egy átlagos tagja az erdélyi örmény közösségnek, Ő a legaktívabb valamennyiünk közül. Nem elsősorban a szavak embere, Ő a tettek embere. Elévülhetetlen érdemei vannak az Orlay utcai örmény katolikus templom működtetésében és felújításaiban. Rengeteg pénzt szerzett pályázatok útján és legalább ekkora érdem, hogy a megnyert pénzeket jól és hasznosan költötte el. Valamennyi felújítást (fűtés, világítás, festés, szigetelés stb. stb.) jó színvonalon, határidőre és – ami manapság a legkritikább – a költségkereten belül vezényelte le. 18 évig irányította a templom egyháztanácsát (idén a Bíboros úr ezért kiténtette és Ákos Atya is megköszönte eddigi munkásságát, bár tovább nem tart igényt szolgálatára).

Terveink szerint az ősszel elkezdődik az Orlay utcai templom tetőterének teljes cseréje, felújítása és berendezése, a könyvtár, egyetemi stúdió és közösségi tér céljára. Reméljük Dirán végig tudja követni és a templom részéről felügyelni az igen nagyarányú és bonyolult építkezést.

Diránnal együtt dolgoztam évtizedekig az Országos Örmény Önkormányzatban,

Ő sokáig a pénzügyi bizottságot vezette, én frakcióvezetője és az EÖGYKE elnökhelyettese voltam. Igen nehéz, ellenséges környezetben dolgoztunk, de a pénzügyi elszámolás mindig rendben volt, ÁSZ vizsgálat is csak csekély korrekciót kért. Dirán működtette a Palatinus utcai Országos irodát egészen míg *Szarkiszján Szevan* a Fővárosi Kormányhivatal hathatós segítségével ki nem túrta az Erdélyi Örményeket az Országos Önkormányzatból.

Ezekben a nehéz években naponta többször beszélünk egymással, próbáltunk egyeztetni, hogyan lehetne békét teremteni a két örmény tábor között. Ezt többek árulásként fogták fel, végül a választási rendszer megoldotta a problémát. Hál’ Istennek ma már béke van és az eddigi ellenségek vállvetve építik a szebb örmény jövőt.

A születésnap köszöntésnél azt mondtam: „Gratulálok legöregebb barátomnak”, de ez csak féligazság, nem csak a legöregebb, de a legjobb barátom is Dirán, amit mi sem bizonyít jobban, hogy évtizedek óta részt vesz nagyobb családi eseményeinken.

Jó egészséget és további hosszú éveket kíván a Szongoth család a Magyarországi örmények nevében is!

Születésnap köszöntés 90 gyertyával

Blénesi Éva

Az oszmán-örmények kálváriája és túlélési stratégiái

Az utóbbi pár évben a magyar befogadó több szempontú megközelítésben is tájékozódhatott az örmény tárgyú kérdésekről részben a reprezentatív kiállítások és azok anyagait feldolgozó kiadványok révén, amelyek a Kárpát-medencében történő beágyazottságát dokumentálták vagy éppenséggel egy tágabb, egyetemes összefüggérendszerbe ágyazottság keretében, ahol az életet átjáró biblikusság szempontjából taglalva mutatták be a gazdag kultúra különböző aspektusait. Ezt a képet lényegesen árnyalja, ugyanakkor hiánypótló szerepet tölt be *Vahe Tachjian Oszmán-örmények. Élet az anyaországban, a száműzetésben, a társadalom újjáépítése a diaszpórában* című tanulmánykötete, amely a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Armenológiai Intézete könyvsorozatának 2. kiadványaként jelent meg.

A könyv szerzője vendégoktatóként már 2016 óta bekapcsolódott a PPKE Armenológia Tanszékének munkájába és ennek a gyümölcsöző együttműködésnek az egyik eredménye, hogy a kötetben szereplő tanulmányok a magyar olvasó számára is hozzáférhetővé váltak.

Vahe Tachjian Libanonban született és a párizsi École des Hautes Etudes en Science Sociales-on végezte doktori tanulmányait. Főbb kutatási témái közé tartozik Kilikia, Szíria és Libanon két világháború közötti francia megszállása, az oszmán birodalomban élő örmények történelme és a közel keleti menekültkérdés örményvonalozás problémái. A jelen tanulmánykötetben szereplő vizsgálódások tér- és időkoordinátái az örmények útját fedik le az Oszmán Birodalom kezei éveitől a közel keleti száműzettség első évtizedéig. Kiterjedt és alapos kutatómunkáról tanúskodik a jegyzetapparátusban feltüntetett többnyelvű (francia, angol, örmény) szakirodalom és az a forrásjegyzék, amelynek tanúsága szerint a szerző egyaránt támaszkodik levéltári dokumentumokra (AGBU

Központi Archívum, Kairó; ACC Kilikiai Katolikusátus Levéltára, Antelias, Libanon, ABN, Archives of Nubarian Library/Nubár Levéltár, Párizs, de mindemellett sajtóforrásokra is. A kötetet térképek

egészítik ki és gazdag archív-fotóanyag illusztrálja.

Tartalmilag a kötet 7 nagyobb egységre tagolódik, ahol az egyes fejezetek tematikailag is elkülönülnek egymástól, és mindegyik fejezet végén ott található a szerző következtetéseit, záró gondolatait. Ez a szerkesztésmód egy tágabb és szabadabb befogadói stratégiát tesz lehetővé, ahol az olvasó – ha kedve tartja – akár el is szakadhat a hagyományos lineáris olvasásmódtól anélkül azonban, hogy a kötet egészére jellemző koherencia bármennyire is sérülne ezáltal.

Vahi Tachjian kutatási munkamódszerére oly jellemző módon e kötetben is mélyfúrás végez egy általa kiemelt régióban, és az egyéni sorsokon keresztül egyetemes távlatosságba helyezi a vizsgálat tárgyául szolgáló mikrotörténelmet. Az első szerkezeti egységnek beszédes a fejezet-címe: *Az oszmán mintapolgár megteremtése: Élet és halál Harput/Mamüreüaziz régiójában (1908-1915)*. Egy levéldézzettel kezdődik a kötet fejezetnyitó első tanulmánya: „Az örménykérdés és az oszmán probléma számomra talány, és nem tartanám bölcsnek részéről, ha jelen helyzetben visszatérnék a szülőházamba. Minden itt élő bármely pillanatban kész az értelmetlen halálra.” Az idézet szerzője *Hovhanesz Bujicianian*, aki 1913. január 9-én Harputban/Karpertben írta levelét az Egyesült Államokban élő barátjának, *Meszrop Jamgocsijánnak*. A fejezetet olvasva választ kapunk a szerzőtől arra nézvést, hogy miért éppen az említett két személyt és azok írásait emeli ki, és miért éppen Harput régiót. A szerző szerint a választása azért esett Harput városára, mert az már az Oszmán Birodalom alatt, a 19. század végére az örmény oktatás és felvilágosodás egyik legfontosabb helyszínévé vált, és ott élt és tevékenykedett a két ki-

váló értelmiségi: *Hovhannes Bujicianian* és *Donabed Lulejian*. Másfelől az is kiderül számunkra, hogy a személyek esetében értékrendbeli, míg a fókuszterületre eső választásban a kutatásszemléletbeli szempontok játszottak szerepet, ugyanis a hagyományos megközelítések szerint a történetírás elsősorban a politikai szereplőket vizsgálja török és örmény részről egyaránt, azonban Bujicianian és Lulejian vidéki krónikásokként egészen új perspektívát kínáltak a két nép kapcsolatának a tanulmányozásában. Fontos kritérium volt Tachjian számára a két személy politikai semlegessége, szabadelvű gondolkodásmódja, az ahogyan támogatták a jogrendet, a demokratikus intézmények és az egyház szerepének a megerősítését, az írásaikban tükröződő kritikus szemlélet és az a mód, ahogyan az örmény és a török népesség a kapcsolatát egy másfajta szemzőből láttatták. A szerző megpróbálja feltárni Harput városa e két ikonikus alakjának írásain keresztül, hogy milyen reményekkel fordult a két értelmiségi az oszmán állam és annak alkotmányos rendje felé, milyen fontosnak tartották a demokrácia megszilárdítását és a szabadság eszményeit. Megvizsgálja a földkérdést és annak rendezetlensége okozta kiábrándulást, majd bemutatja régióra általánosan jellemző helyzetet az örmények életterének elpusztítása előtti időszakból, az örményellenes érzelmek térhódítását, amely végül az üldöztetésükben és lemészárlásukban torkollott.

Az örmény falusi élet rekonstrukciója című fejezetben a szerző két 1930-ban kiadott könyvet tárgyal, amelyeket széles körben a *houshadmadyan* műfaj példáiként tartanak számon. *Harutyun Szargaszjan* (Alevor) és *Manoog B. Dzseron* munkáiról van szó, akik sikeresen elevenítették fel a falu életének mindennapjait. *Tachjian* sze-

rint a két szerzőnek az volt a meggyőződése, hogy az oszmán-örmény időszaknak ők az utolsó túlélői, és hogy az utánuk jövő generációk képtelenek lennének átfogóan rekonstruálni a múltat, ezért fontos feladatuknak érezték, hogy tanúvallomásaikat papírra vessék. A címekben és előszavakban gyakran szerepelnek a *Houshamadyan* (emlékek könyve), a *Houshakogh* vagy *Houshartzan* (emlékirat, emlékmű) kifejezések, így valószínűsíthető a művek általános megnevezéseként szereplő *hushamadyan*. „Ezáltal a könyv megjelenése olyanná válik, mintha egy kőből vésett emlékmű leleplezése lenne – ebben az esetben elpusztult város vagy pótolhatatlanul elveszett idő emlékére”

Feltehetően a két szerző említett munkája fontos inspirációs forrásként szolgált *Vahe Tachjian* számára a berlini központú *Houshamadyan* című projekt létrehozásában, amelynek deklarált célja az egykori Oszmán Birodalomban élő örmények helyi történeke, mindennapi életének, kultúrájának rekonstrukciója és emlékezetének vizsgálata.

A kötet második részének van egy meghatározó fejezetcíme, az *Emlékezni és írni, írni és rajzolni: amikor a múlt rekonstrukciója az élet értelmévé válik*, amely meglátásom szerint önmagán túlmutató szimbolikus jelleggel bír, és sűrítve hordozza magában az örmény népre oly jellemző lényegi karakterjegyeket: a múlthoz való ragaszkodást és a testi-lelki megpróbáltatásokon is felülemelkedni képes, kiírhatatlan életigenlést.

A *hushamadyanok* sorának több száz szerzője közül az emeli ki *Vahe Tachjian* szerint Dzeront és Alevort, hogy skicceket használtak a régmúlt mindennapjainak megidézésére, hiszen sem előttük, sem utánuk senki nem értékelte ilyen mértékben a „*skiccelj/emlékezz*” koncepcióját,

vagy nem volt rá megfelelő eszközük, hogy átültessék a gyakorlatba.

Külön érdeme *Vahe Tachjian* könyvének, hogy *Vegyes házasság, prostitúció, túlélés* címmel egy átfogó részt szentel az oszmán-örmény nők és gyermekek helyzetének a bemutatására, ahol a korábbi szakirodalomtól eltérő, új szempontok beemelését érvényesíti.

A nők helyzetének problémafeltáró elemzésében, Tachjian megközelítésének egyik novuma, hogy teret enged olyan szokatlan, őszinte hangú női tanúságtételeknek, melyeknek sokáig nem volt helyük az örmény népi történeletről szóló különböző művekben.

„>>Már rég késő<<”, mondta a nő, >>Elfajultak a dolgok. Már három éve életem ezt az életet, ki nézne a szemembe? Látja, köztisztviselőként álló család lánya vagyok Bandirmából. Mégsem merek most hazamenni, szégyellenék a rokonaim és barátaim szemébe nézni, mivel sokan tudják közülük, milyen életet élek Konyában.<<”. A *Sorscsapás* folytatásának gyakran elhallgatott bizonyítékai közé tartozik a származása miatt deportált bandarmai nő őszinte vallomása a szégyenről, a külső-belső erkölcsi normák miatti válságérzetről, aki tisztában volt azzal, hogy milyen belső választóvonalak formálódtak közte és a saját közössége között, tetézte az emberi sorsban bekövetkezett tragédia folytatódását, a megkettőződött áldozatiság szerepköréből való kitéréssel járó kihívásokat vagy a nemek szerinti megkülönböztetést. A fejezet azoknak népi történetüléssel iszlámra áttért nőknek a tapasztalatait tárgyalja, akiknek a kérdése sürgetővé vált az örmény környezetben. A földrajzi terület, amelyről Tachjian ír magában foglalja az újonnan alapított arab államokat, elsősorban Szíriát és Libanont. A példák jó részét azoknak

az írásaira alapozza a szerző, akik menedéket adtak a túlélő nőknek. A nők helyzetéről publikált cikkek Aleppó, Bejrút, Kairó, Adana, Isztambul és Izmir örmény sajtójában jelentek meg, anélkül azonban, hogy a cikkek szerzői találtak volna azokkal a nőkkal, akik török vagy kurd otthonokban éltek Törökország belső tartományaiban, így – Tachjian meglátása szerint – az örmény elit ellentmondásoktól sem mentes véleménye ezen nőkre is hatással lehetett. Az örmény vezetés célja az volt, hogy a muszlim környezetben élő örmény nőket visszailleszék a saját nemzeti közösségeikbe függetlenül attól, hogy ezek a nők Aleppóban, Isztambulban, Damaszkuszban, Rakkában, Del Zorban, Harputban, Paluban, Diyarbakirban vagy bárhol máshol éltek.

Számos publikáció született az örmény nőket ért atrocitásokról a tömeges erőszakok idején, viszont azt, hogy az örmény vezetés hogyan viszonyult a nőkhöz már kevésbé taglalja, ezért Tachjian könyvének másik újdonsága, hogy ennek a kérdés-körnek is kellő mértékű teret szentel. Az örmény vezetők minimalizálni kívánták a török-oszmán környezettel való mindennapi érintkezést, amikor mozgósításba kezdtek, hogy a *Sorscsapás* után összegyűjtsék a nemzet maradványait az újjászületés elérése érdekében, ugyanakkor szembesülniük kellett azzal a ténnyel, hogy a túlélő örmény nők és gyermekek jelentős részét törökök, kurdok és arabok tartják fogva. Tachjian külön kitér a könyvében azokra a kihívásokra, amely együtt járt az örmény elitnek a muszlim környezetben élő lányok és anyák valamint az árván maradt vagy törvénytelenül született gyermekek maradékainak a nemzeti közösségekbe való reintegrálási törekvéseivel, az árvák örökbefogadásával, a taníttatásukkal és az anyanyelvüket vesztett gyer-

mekek örményesítésével, akikben az újjászülető örmény nemzet letéteményeseit látták. A nők helyzete tekintetében az örmény vezetőség erősen megoszlott volt: az egyik fél szigorú erkölcsi normákra hivatkozva kirekesztő álláspontra helyezkedett velük szemben, míg a másik fél megengedőbb szemléletet képviselt, a nőkre, mint a tömeges mézszárlás első számú áldozataira tekintett és menedékhelyek megalapítását szorgalmazta számukra. Tachjian elemzésében olyan esetekről is értesülünk, ahol a genocídiumot átvészelő muszlim környezetben élő örmény nők újabb emberpróbáló választak elkerültek, amikor az örmény közösségbe való visszailleszük vagy a kényszerházasságokból és nemi erőszakból született gyermekeikről való lemondás között kellett választaniuk. A könyv tanúsága szerint az oszmán-örmény túlélő nők sokaságának kellett úgy leélnie az egész életét, hogy sorstragédiájuk megsokszorozódott általa, hogy képtelenek voltak e dilemma feloldására a gyermekükéről való lemondás árán.

A fejezet végén található *Záró gondolatok*ban a szerző a jelen Törökországában feltűnedező új hangra hívja fel a figyelmet, amely az elmúlt évtizedekben tapasztalható, és amely szerinte sok reményt ígér. Arról a jelenségről van szó szerinte, hogy az új hangok között megjelennek olyanok a köztudatban, akik elkezdtek a nagyanyjuk vagy dédnagyanyjuk örmény származásáról írni vagy beszélni. Ezen új hang megjelenésének előfutáraként tekinthető *Fethiye Çetin Nagymamám* című könyve, amelyben a szerző elmeséli a nagyanyja elhallgatott, valódi élettörténetét. Tachjian könyvének fontos mozzanata, hogy felhívja a figyelmet azokra a jelenségekre, amelyek nemcsak megtörték a hallgatás falát, hanem rést is ütöttek a török és az örmény nép közötti intolerancián.

Tachjian könyvében külön fejezetet szentel annak, hogy kontextusba ágyazva tárgyalja a nem-török etnikai és vallási csoportok kiűzését Törökországból Szíriába az 1920-as és korai 1930-as években Törökországból. Kitér benne *Musztafa Kemal Atatürk* pasa vezette Nemzeti Mozgalom megszületésének kiváltó tényezőire, a sajtóban, az iskolákban terjesztett kirekesztő eszmék térhódítására, amelynek fő propagandaeszköze volt a Türk Ocaklara; az új török államalapítói törekvések számára fontos törökösítésre, a földek felszabadítását célzó intézkedésekre, és azokra a kihívásokra, amelyekkel a világméretű konfliktust követően a felbomló birodalmak és a kutatás tárgyát képező Oszmán Birodalomban élő örmények a győztes szövetségesek és kiváltképp a gyarmatosításra törekvő két nagyhatalom (Franciaország és Nagy Britannia) érdekszféráinak megfelelően új politikai régiókba kerültek. Szó esik e nagy fejezet alfejezeteiben a döntéshozókról, a szervezőkről az áldozatokról, a tanúkról, az emlékezet szerepéről, az általános jogi értelmezésekről és az „új” örmény felépítésének a szándékáról, az identitás újraalkotásának paradoxonjairól, a kiközösítésekről a mártíromságokról, és azokról a belső konfliktusokról, amelyeket meg kellett vívnia a nem homogén entitást képező diaszpórabeli örmény elitnek a saját közösségével.

Olvashatunk még arról a Libanonban megjelentetett emlékkönyvről, amelyet az Adanai Honfitársak Szövetsége jelentetett meg a város örmény világáról. Az emlékkönyv, ahogyan Tachjian fogalmaz, a büszkeség és egyben az ihletforrás szerepét töltötte be az új nemzedék, a szülőföldjüktől elvágott adanatsik számára. „*Az adanai örmények életmódja és jelleme*” című fejezetben néhány szerző azonban megemlíti a török nyelv használatának

tabuszámba ment kényes témáját, hol jelzésszerűen „egy új típusú örmény. Valójában egy nyelvben idegen örményről volt szó, akinek a lelke ugyanakkor tiszta volt, és egészséges nemzeti felfogással rendelkezett.”, hol pedig explicitebben „A török határokon belül a törökök üldözték őket, a határokon kívül pedig a török nyelv használata tette őket utálatossá”

Vélhetően Tachjian azért emelte ki az utóbbi részletet idézet formájában, mert meglátása szerint a benne szereplők sorsa jól példázta az adanai örmények kétszeres elnyomását, akik töröknyelvűségük és az oszmán korszakra emlékeztető viselkedésük miatt az új környezetben is páriává és bírálatok célpontjaivá lettek.

Az *Örmény menekülttáborok a bejrúti, aleppói és damaszkuszi új városnegyedekben az 1920-as és 30-as években* című fejezet átfogó képet ad az örmény menekültkérdésről, a kérdést övező regionális problémákról. Külön alfejezetekben tárgyalja a szerző az egyes menekülttáborok helyzetét és azok létrehozásának különböző fázisait Bejrútban, Aleppóban és Damaszkuszban. Ebben a fejezetben szó esik többek között arról, hogy az 1930-as évek végére miként sikerült a Népszövetség erőfeszítéseinek köszönhetően az örmény menekültek többségét fokozatosan elhelyezni a táborokból a bejrúti és az aleppói városi lakásokba. Olvashatunk még a történelemnek arról a furcsa véletlenjéről is, hogy később a hetvenes években, az izraeli-palesztin konfliktusok fellángolásának következtében és a libanoni polgárháború kitérését követően a több ezer menekültet éppen oda telepítettek be, ahol évtizedekkel korábban örmények laktak, hozzájárulva újabb emberi drámák megismétlődéséhez, és a térségbeli népek hányatott sorsának szűnni nem akaró folyamatosságához.

A szerző a könyvének zárófejezetét az 1920-as és 30-as évekbeli libanoni és a török nyelv használata és ideológiai megújulásával kapcsolatos problémákör elemzésének szenteli, ahogyan azt a libanoni és a szíriai örmények estében látja. Az ideológia közdelem egyik fő színtere a kemp, a menekülttábor volt, amely a népi kultúra megőrzésének helyét is jelentette. Az örmény menekültek sorsát nehezítette az a tény, hogy létezett egyfelől egy nemzeti elit, amelyik igyekezett a Szíriában és Libanonban összegyűlt menekültekre ráerőltetni a kultúrájához és nemzetéhez ragaszkodó örmény eszményi képét, amelyet maguk a korábbi tragikus életélményektől sújtott érintettek egyáltalán nem igényeltek. Helyzetüket tetézte a török nyelv becsmérlőinek célzott támadása is, kiváltképp a kilikiai örmények váltak a gúny tárgyává. A fejezet végkövetkeztése, hogy az 1920-as években elindult újjáépítési folyamat erőteljesen kihatott a szíriai és a libanoni örmény társadalomra, és benne az ottomán örökség emlékeinek már csak egyre fakuló nyomai fedezhetőek fel.

Végezetül szeretnék kiemelni néhány olyan mozzanatot, amelyek élménnyé tették számomra a könyv olvasását: a sok empátiával megrajzolt örmény portrék, a

mikro-történelem bensőséggel megrajzolt részletei, amely révén képileg is meglevenedett előttünk az Alevor vázlati alapján elkészített apró tárgy, a khordolog (vagy khulinchak), amely ott lóg a Medz Bahk (Nagybőjt) ideje alatt a gyermekek ijesztgetése céljából.

Eredeti megjelenés: www.academia.edu: VILÁGTÖRTÉNET, 10. (42.) évf. 2020.2.

Források:

1 Tachjian, Vahe: *Oszmán-örmények. Élet az anyaországban, a száműzetésben, a társadalom újjáépítése a diaszpórában*. Bp., L'Harmattan – Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2019. 215 p. (Studia Armenologica Hungarica, 2.)

2 *Távol az Ararattól. Örmény kultúra a Kárpát-medencében*. A Budapesti Történeti Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár közös kiállítása, 2013. április 5. – 2013. szeptember 15. A kiállítást rendezte, a katalógust szerkesztette Kovács Bálint – Pál Emese. Bp., 2013.

3 *Egység és sokszínűség – Örmény Biblia és vallásos társadalom*. Kiállítás, Országos Széchényi Könyvtár, 2019. március 25. – május 11.

4 Lásd a projekt honlapját: <https://www.houshamadyan.org/home.html> (letöltés: 2020. március 10.).

Balogh Jenő

Ismét szólt a kolomp Balatonföldváron Beszámoló a 2021-es Örmény Gyermektábor második turnusáról

Egy kolomp hangja a mai fiatalok fülének meglehetősen ismeretlenül és egzotikusan hangzik. Ráadásul jó hangosan is szól! Ezért lehetett, hogy, csakúgy, mint tavaly, a futkosó, labdázó, vagy a szobákban bandázó gyermekek összehívásának legjobb eszköze egy kolomp. Az idén is jól működött, hogy az étkezések és a foglalkozások kezdetén, a kolompszót hallva rögtön mindenki elindult a gyülekezőhely irányába. A helyszín – a Bagira Panzió – már tavaly is jól bevált: a szobákkal, a kosztal vagy a kerttel mindenki elégedett volt. Az egyik gyerek véleménye a panzióról: *Kedvesek voltak a pincérlányok és finomak voltak a kaják, látszott rajtuk, hogy mennyire szeretik ha vendégek vannak a panziójukban.*

Az együtt töltött hat napot hasonló programfüzérre fűztük fel, mint a tavalyi tábort. Ha valami jól működik, minek változtassunk rajta! Négy fő programfajtát terveztünk: strandolás, sport, kézműveskedés és kirándulások. A fennmaradó időt csapatépítő és szórakoztató játékos foglalkozásokkal töltöttük ki. Ezek eleinte ismerkedős játékok voltak, hogy mindenki megtanulja a neveket és kialakuljanak kezdeti szimpátiák. *Judit és Réka* nagy gondot és időt fordított arra, hogy a táborlakók név szerint megismerjék egymást. Később már inkább vicces, szórakoztató vagy a kézműves foglalkozások után átmozgató feladatokat játszottak.

A tábor fő eseménye természetesen a Balaton volt, amely igen kegyes volt velünk, a 25-26 fokos víz és a napsütés mindig

rendelkezésünkre állt, ezért a hajókázó nap kivételével minden nap vendégei voltunk a strandnak, ahol fürdéssel és focizással töltöttük az időt. Vizi röplabdamerkőzésen a lányok 3:1 re legyőzték a fiúkat, bár a fiúk mentségére szólt, hogy a lányok többen voltak. Érdekes, hogy a fásasztó fürdés és sport után sokkal gyorsabban fogyott az alma, szilva vagy dinnye!

A kirándulónapon hajóval átmentünk Balatonfűzre, ahol sétáltunk a vízparton futó, fákkal szegélyezett Tagore-sétányon (lábfürdőzés a szökőkútnál). Fényképeztünk a város emblémáját képező Halász és Révész szobra előtt, amelyek hajókikötő előtt állnak, és két ősi balatoni foglalkozást ábrázolnak. A legenda szerint, aki megsimogatja a halász és a révész csizmáját, egész biztos, hogy újra visszatér a városba. Ebédidőben felkerestünk egy pizzériát, ahol mindenki degeszre ehette magát pizzával. Megnéztük a Bodorka Balatoni Vízügyi Látogatóközpontot, ahol szemtől-szemben találkozhattunk a vidék halaival, a pár centiméteres szélhajtó kűszőlő egészen Közép-Európa leghatalmasabb haláig,

Lukács Lukács fényképe

a több mázsásra is megnövő harcsáig, de voltak ott békák és siklók is. A kellemes légkondicionált térben az is kétszer is végignézte a vetített természetfilmet, akit esetleg nem érdekel annyira a vadvilág, de még kicsit halogatni akarta a visszatérést a kinti rekkenő melegbe. A hazavívó hajó indulásáig maradt időt fagyaltalozással és egy játszótér meglátogatásával töltöttük.

Balatonföldvár egyik érdekessége a kilátó a hajózási kiállítással. A magasban gyönyörű látkép fogadja az embert, gyönyörű naplementével a Balaton északi partja mögött. A kilátóprogramot úgy ütemztük, hogy a toronyból a naplemente látható legyen. Ez a cél éppen nem sikerült, mert a séta a kilátóig kicsit tovább tartott, mint gondoltuk és a naplemente perceiben éppen egy kis felhő csúszott a nap elé, de ez senkit sem keserített el, mert a csodálatos látvány megérte. Örömmel fokozta, hogy a kilátótoronyban volt lift, bár voltak jó páran, akik gyalog tettek meg a 150 lépcsőfokot. A hajózási kiállítás legnagyobb sikere a kormánysszimulátor volt, amellyel kísérletezni lehetett a virtuális zátonyok és sziklák között a hajótörés elkerülésére. A kilátólátogatás elég későn végződött, így külön-program lett az esti séta hazafele, a kellemesre hűlt melegben.

A kisebbeket gépkocsival fuvaroztuk haza, mert már fáradtak voltak. Ezen az estén a mese igen rövid volt.

Az esti mese közkedvelt alvás előkészítő program volt. Balogh Réka esténként örmény meséket olvasott, közben a hallgatóság erre meg arra elnyúlva, részben alvó helyzetben élvezettel hallgatták. A nap végi lenyugtató program mellett a cél az örmény mesék megismerése volt. A számos meséből és a hozzájuk fűzött magyarázatokból megismerhették a gyerekek a főbb örmény népmesei szófordulatokat, szereplőket, szimbólumokat. Ez illeszkedett az EÖKK egy másik pályázati projektjéhez, „Rajzverseny örmény mesék felhasználásával”, amely versenyt pontosan e korosztálynak hirdet meg szeptemberben. Az esti meséről így emlékezik meg az egyik gyerek: *Vacsoráztunk utána irány játszani mindenki. Mire elfáradtunk a játékokban akkor jött el az a pillanat, amikor mindenki csak beszélgetett aztán már nagyon elfáradtak és mire kijátszották már magukat mindenki felment a társalgóba és hallgatták Réka örmény meséjét mellyel elálmosította a gyerekeket aztán mindenki ment aludni...*

A kézműves foglalkozások célja az örmény kultúrával való megismertetés volt. Idén nem történelmi, irodalmi, hagyományos

Nagylányok a kilátó tetején

mányápolási gyakorlatok szerepeltek a programban, hanem elsősorban az örmény szín és formavilág megismertetése volt a cél a festéseken keresztül. Megismerték az örmény betűk igen változatos formavilágát (madaras, virágos, stb.) amelyet kő- és pólófestéssel összekötve gyakoroltak. Legnagyobb lelkesedést az váltott ki, amikor mindenki megpróbálta örmény betűkkel leírni a nevét, vagy a kezdőbetűjét ráfesteni egy kavicsra. Erről az egyik táborozó így beszélt: *Jó volt megismerni családom és nemzetiségem írását és nyelvét. Megtudhattam, hogy régebben (a kódexlapokon) díszesebben és bonyolultabban írtak, mint napjainkban. Most már felismerem a nevem kezdőbetűjét örményül (Դ = D).* Ezen kívül voltak játékos kézműveskedések is, amikor a már tavaly nagy sikert aratott papírhengerlufi-ágyút készíthették el ismét a gyerekek, hogy egymásra lövöldözhesse. Utólag is elnézést kérünk a panziótól azokért a ping-pong labdákért, amiket nem tudtunk kihalászni az ereszből.

A záróesten Várady Mária igen változatos és szórakoztató műsort szervezett össze. Aki még a tábor elején úgy gondolta, hogy ő nem ért semmihez, az is lelkesen adott elő dalt vagy táncot. A Labant család örmény és magyar zenével és énekekkel készültek, melyeket citerával, fuvolával

és gitárral is kísérték (ők előző nap egy gyönyörű önálló műsorral is felléptek, ahol Ada öt különböző nyelven is énekelt dalokat). Várady Mária szavalt és örményül énekelt, Erzsébet és Lili örmény nyelven felolvastak, de volt zongoraelőadás, zongora improvizáció, kártyatrükkök, ugrókötél bemutató, sőt, a „nagylányok” kórusa is énekelt pár dalt, Dani táncától kísérve. Az este folyamán megünnepeltük Nagy-Marosváry Danit, aki aznap lett 8 éves! Ezen az esten mindenki sokáig fenn maradt, valahogy nem akaródzott „bezárni” a tábort.

A Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága megbízásából a Bethlen Gábor Alapkezelő által kiírt nemzetiségi táborozási pályázaton a Örmény Ifjúsági Egyesület, anyaországi, /Jereván/ táborozásra pályázatot nyert 2 milliós értékben. A pandémia helyzet miatt az anyaországi táborozást nem lehetett megvalósítani. A felszabaduló összegből 1 milliót lehetett felhasználni hazai nemzetiségi táborozásra, 7-14 éves gyermekek számára. A tábor célja tanulók anyanyelvi nyelvismereteinek bővítése, a nemzetiségi népismeret részét képező, anyaországgal kapcsolatos történelmi, földrajzi, néprajzi, kulturális ismereteik fejlesztése, hagyományörzés vagy hitéleti tevékenység. Ezt az összeget az Országos

Ismerkedés az örmény betűkkel

Örmény Önkormányzat további 1 millió forinttal kiegészítette, amely összeg a szállás és étkezés költségeit fedezte. A tábor kulturális programjainak költségeit az Erdélyi Örmény Kulturális Központ, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Ferencvárosi Örmény Önkormányzat viselte. A táborban 18 gyermek és

8 kísérő és animátor foglalkoztató volt jelen. A táborba ellátogatott Akopján Nikogosz és Rónaszéki László is az Országos Önkormányzattól, hogy ők is élvezzék egy ideig a gyerekek önfeledt örömét. Nikogosz meglepetés finomságokkal is kedveskedett a táborlakóknak, mindenkinek hozott túró rudikat és két óriási dinnyét!

Felhívások!

Kedves Olvasók!

Szeretnénk, ha sikerülne egyre több érdeklődőhöz eljuttatni újságunk anyagát, a magyarörménységgel kapcsolatos híreket, kulturális értékeinket. Ha szeretné elektronikus formában is olvasni híreinket, vagy van olyan örmény származású rokona, barátja, ismerőse, aki szívesen bekapcsolódna kulturális életünkbe, kérjük értesítsen minket a magyar.ormeny@t-online.hu e-mail címen.

Az éves tagdíj befizethető minden hónap 3. csütörtökén a Fővárosi Örmény Klub idején vagy banki átutalással az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 10100792-72594972-00000007 számlaszámára. Az éves egyesületi tagdíj naptári évre szól, összege 3000 Ft/év, nyugdíjasoknak és diákoknak 1500 Ft/év. Köszönjük!

A járvány az Orlay utcai templom fenntartására máskor befolyó perselypénzt és egyéb adományokat is megapasztotta az utóbbi időben. Kérjük, hogy aki teheti, lehetőségeihez mérten támogassa pénzügyileg is a templomot adományával amelyet a plébánia **11707024-20005210** számlájára tud küldeni.

Elindult az Örmény Arcok oldal (www.ormenyarcok.hu), ahol az örmény közösség régi fotóit lehet megnézni. Küldje el Ön is régi családi fotóit, hogy bővüljön az oldal. A beküldés menetéről minden információt elolvashat az oldalon.

Tisztelt kerületi önkormányzati elnökök!

Most, hogy újra találkozhatunk személyesen is, szeretnénk az év hátralévő programjait, eseményeit összegyűjteni, hogy minden időpont és esemény híre időben eljuthasson mindenkinek és a várhatóan sok program véletlenül se ütközzön egymással. Kérjük a programok címét és tervezett időpontját e-mailben küldjétek meg Flórián Agnes irodavezetőnek, a magyar.ormeny@t-online.hu e-mail címre.

Köszönjük!
Szerkesztőség

Szomorújelentések

Szomorú szívvel értesültünk *Benyik Béla* halálhíréről, aki egyesületünk tagja és rendszeres előadója volt. Élvezetes diavetítései és remek előadásai során egyúttal híret vitte az örmény kultúrának és történelemnek – egyesületünkön kívül és belül is az örménység követe volt.

Búcsúztatására augusztus 13-án került sor a budapesti Fasori Evangélikus templomban szentmise keretében.

Fájó szívvel búcsúzik örökifjú, vidám személyiségétől az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület.

Sajnálattal tudatjuk, hogy *Szűcs Enikő*, közösségünk szeretett tagja, anyai ágon örmény gyökerű egyesületi tagtársunk, az *I. kerületi Örmény Önkormányzat*, valamint a *Fővárosi Örmény Önkormányzat* volt képviselője 2021. augusztus 6-án elhunyt.

Enikő munkájára és segítségére mindig lehetett számítani, számtalan rendezvénynek volt névtelen házigazdája. Betegsége miatt a mostani ciklust képviselőként már nem tudta vállalni. Áldozatos munkájára hálásan emlékezünk, szomorú szívvel, ugyanakkor nagy szeretettel búcsúznak kedves lényétől.

Az Ararát Hangjai

Asperján György méltató levelét adjuk közre az alábbiakban, melyet *Hervay Tamás* nemrég megjelent verseskötetének olvasása után fogalmazott meg írója.

Kedves Tamás!

Eolvastam a kötetedet és felemelkedett a lelkem, mert mélyen megélt, olykor megszenvedett és a hit tüzén keményre, formásra égetett versek ezek. Zománcuk olykor ében fényvel csillog, máskor (pl. Leánykérő) ringatja, röpteti a játék. Hozod, egy a hite miatt sokat szenvedett nép ararati üzenetét, és a magad csalódásait, fájdalmaid, és a mindig megújuló hitedet.

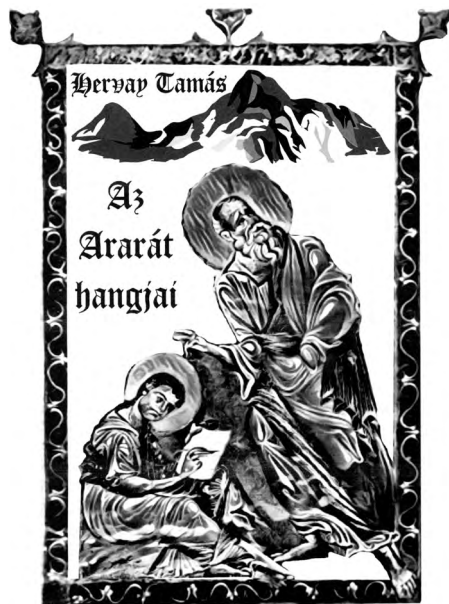
Isten egészen biztosan szeret téged, ha ilyen tehetséggel, a megszólalás ilyen erejével áldott meg.

Van, amikor prózaian egyszerű a vers, de a benne égő, olykor elégő gondolat, ihlet és üzenet felemeli, átvarázsolja, költészeté teszi.

Mindent tudsz te, ami fontos a léleknek, a hitnek, az emberségnek, és tekintet nélkül szólal meg belőled a varázslat, s az önvarázslat is. Mert az embernek gyakran el kell önmagát is varázsolnia, hogy higgyen az életében és abban, amit alkot. Nálad ez csodásan, egyedül, és eredetien verssé válik.

Örülök, hogy elküldted a kötetet, mert sokkal mélyebben beléd látok most, mint eddigi érintkezéseink során. A lelkedet láttam, és nem is, hanem lényegében csak azt, egy őszinte és isten által eredetiséggel megáldott ember lelkét. Gratulálok, és biztos vagyok benne, hogy ezek a versek túlélnek a zavaros korunkat, és túlélnek téged is, mert minőséget jelentenek, és olyan üzenetet, amelyet aztán nem lehet kitörölni az ember lelkéből.

18

A XXX. Kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat kiadványa

Igaz, hogy olykor fáj, de a kötet egésze a hitről, a hit beteljesüléséről szól alapvetően, s ezért is fontos és lényegi elvadult korunkban.

Felhívod a figyelmet a hit megtartó fontosságára, és példát adsz, hogy képmutatás nélkül hogyan lehet éltetni és felszárnyaltatni ezt a hitet.

„Csipkés keresztelkedő, Emlékezet órá, Múlt szenvedéséből mutat a jövőbe.”

Ritmus, gondolat, érzelem együtt száll, s bizonyítja, néhány sor is lehet nagy és emlékezetes alkotás.

Barátsággal üdvözöl
Asperján Gyuri

Blénesi Éva

Az élő hagyománytól a kulturális örökségig az örmény városépítészet Erdélyben

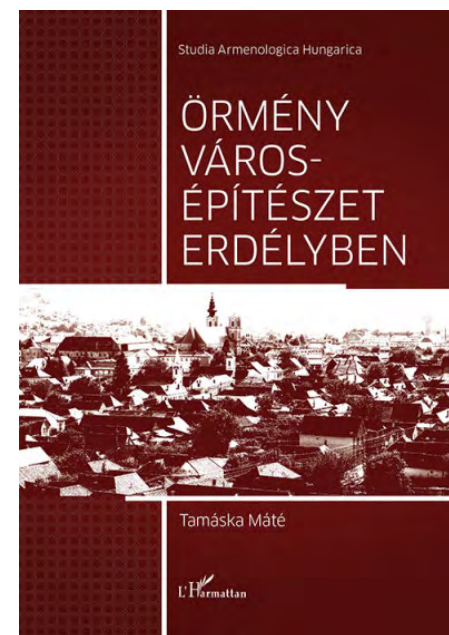
Tamáská Máté: *Örmény városépítészet Erdélyben* című könyvének recenziója

Ha pozitív túlélési stratégiákra keresünk példákat a rendkívüli kihívásoknak kitett népek történetében, akkor az örmények kétségkívül kiemelkednek ebben a vonatkozásban, s ez alól az erdélyi örmények sem képeznek kivételt. Amikor 1719-ben a százok egy pestisjárvány ürügyén kiűzték a nemkívánatos konkurenciának számító örményeket Besztercéről, e sorscapásra ők azzal válaszoltak, hogy a kiűzést követően Szamosújváron telepedtek meg, ahol a semmiből, gyakorlatilag egy libalegelő helyén, létrehozták az erdélyi „örmény metropoliszt”, amely az egyetlen tervszerűen megépített városnak számított Erdélyben.

Erdély e sajátos identitású kisebbségéről, az örményekről kialakult közismert kép alapjaként a kereskedést és a városépítést említi a szakirodalom, amely sokáig a századforduló romantikus és mítoszteremtő történetírói anyagait használta alapul, elsősorban *Szongott Kristóf* forrásaira hagyatkozva. (*Szongott Kristóf (1893): Szamosújvár, a magyar-örmény metropolisz írásban és képekben*, Auróra, Szamosújvár.; *Szongott Kristóf (1901-1903): A magyar örmény metropolisz*, 1-3. kötet, Auróra, Szamosújvár.) Ennek újraértékelésére csak az elmúlt évtizedekben került sor. E folyamatnak a fontos állomása *Tamáská Máté: Örmény városépítészet Erdélyben* című könyve, amely elsőként hasonlítja össze a négy nagy erdélyi örmény kolóniának otthont adó, Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós és Csíkszépvíz városépítési fejlődését a 18. század elejétől a századfordulóig.

A szerző több tézist is megfogalmaz a könyvének bevezetőjében. Szerinte az örmény városépítészetről beszélve több megközelítés is elképzelhető: egyrészt

regionális, azaz Erdély sajátos viszonyából kiindulva, másrészt az örménység építészeti diskurzusának a kontextusában. Ez utóbbi megközelítést azért nem találja célravezetőnek, mert a római katolikus egyházzal unióra lépő erdélyi örmény-

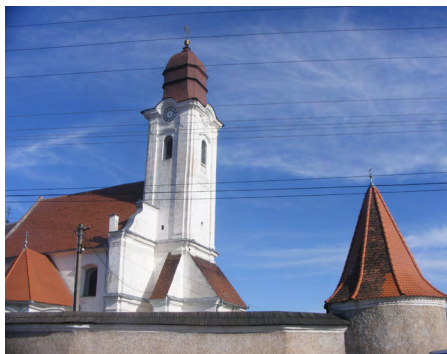
19

ség a 19. század elejére gyakorlatilag elveszítette kulturális kapcsolatait az őshazájával, ami egyfelől nyelvvesztéssel járt, másfelől azzal, hogy a közép-európai katolikus művelődés hatáskörébe került. Ez a folyamat az építészetben korábban lezajlott, így a 18–19. századi erdélyi örmény építészet nem mutat rokonságot Örményország hagyományaival. Az a bizánci építészetből kifejlődő keleties formanyelv, amely a szomszédos Moldováig elkísérte az örménységet, a Kárpátokat átlépve megszakadt. Ebből a tényből kiindulva állítja fel Tamáska a könyve bevezetőjének első tézisét, miszerint, ha a szakrális örmény építészetben sincs áthatás a Kaukázus, a Krím, Moldova, illetve Erdély között, akkor még kevésbé várható ez el a világi emlékek, kiváltképp a városépítészet terén. Ezt az alaptézist elfogadva bontja ki a szerző a témáját elsősorban Erdély viszonyaiból kiindulva.

A másik alapvető tézis, hogy a szerző a városépítészeti építészetszociológiai módszerekkel elemezhető kulturális produktumnak tekinti, tehát a klasszikus építészeti vizsgálattal ellentétben nem a formát magát tekinti a vizsgálódás tárgyának, hanem annak a tartalomnak a megértését tűzi ki célul, amelyet a forma kifejez és hordoz, vagyis annak megértését, hogy milyen kulturális tartalmakat közvetít az adott építészeti mintázat. E felfogás szerint tehát az örmény építészeti egy kulturális-társadalmi folyamatként kell felfogni, nem pedig építőművészeti alkotásként. Jelen esetben pedig a kulturális folyamaton az örmény kolónia beilleszkedésének, majd asszimilációjának a történetét, illetve ennek a történetnek a térbeliségét, az építészeti lenyomatát kell érteni.

A szerző olyan kérdésekre keresi a választ, mint hogy kiket tekintett az ör-

Gyergyószentmiklósi örmény templom

mény kolónia mintaadó csoportnak, miként változott az ízlése, hogyan viszonyult a helybéli építészeti tradíciókhoz. Ezen kérdésfelvetések okán a „kulturális beilleszkedés”, az „asszimiláció”, a „mintakövetés” az egész könyvön végigvonuló kulcsszavakká válnak.

Szerkezeti felépítését tekintve a kötet négy nagy tematikus egységet tartalmaz, ahol a szerző elsőként a tudománytörténeti, módszertani kérdéseket tisztázza, majd a kulturális önazonosság időben változó mintázatait tárgyalja. Az örménység identitásával foglalkozó rész gazdag szakirodalmi apparátusra épít, miközben egy négylépcsős asszimilációs folyamatot vázol fel, elsősorban Szamosújvár példájára hivatkozva. Az örménység identitásának tárgyalásakor a szerző rámutat arra, hogy a befogadó társadalom iránti lojalitás és a korlátozott egyházi autonómia mellett a 19. századi örménykép harmadik alappillére a civilizációs teljesítmény hangsúlyozása. A civilizációs teljesítmény kérdését azért emeli ki Tamáska, mert szerinte ebbe a toposzba két szempontból is illeszkedik a városépítés téma: egyfelől az ősi örmény főváros, Ani kollektív emlékezetből való beemelése, másfelől Szamosújvár kiemelkedő szerepe miatt. Jóllehet a helytörténeti munkák

Gyergyószentmiklós, Erzsébetváros és Csíkszépvíz esetében is hangsúlyozzák a betelepülő örmény diaszpóra városépítészeti teljesítményét, de mindemellett a regionális beágyazottságot is. Azonban egyedül Szamosújvár tekintetében szokás „tisztán” örmény építészeti emlegetni, ahol az örmény jelleg és az építészeti név együtt teremtett alapot a város különleges státuszának kialakulásához. Tamáska úgy fogalmaz, hogy „*Szamosújvár a szent és a mitizált Ani erdélyi megfelelője, a magyar-örmény identitás emlékezetének a helye.*” (Tamáska 2020: 42)

A második tematikai egység továbbra is az örmény kolóniák külső kapcsolatait vizsgálja, itt azonban már a várostörténeti szempontok kerülnek előtérbe. Kiemeli a szerző, hogy a 18. század elején az örmény kereskedőközpontok „új városok” voltak egy már évszázadok óta működő, stabil településrendszerben, következésképpen az önálló örmény városfejlődésnek meg kellett küzdenie azzal a hátránnyal, hogy az örmények földrajzi értelemben nem a

Örmény sírkő

legelőnyösebb helyzeti pozíciókat foglalhattak el. Az eleve perifériás helyzetű Székelyföld ugyanakkor térben és társadalmi tudatban is elkülönülő entitást képezett Erdélyen belül, míg Szamosújvárnak és Erzsébetvárosnak már olyan meglévő centrumokkal kellett felvennie a versenyt, mint Kolozsvár, Beszterce, Nagyszében és Medgyes.

A harmadik tematikus egységben a szerző a városok szerkezetét, az utca- és telekrendszerüket, mindezek kulturális beágyazottságát tárgyalja. Tulajdonképpen itt válik világossá, hogy milyen döntő szerepe volt az örménység státuszának a településkép alakulása szempontjából. Ugyanakkor a szerző arra is rámutat, hogy az örmény város nem teljesen szabad területen épült fel, hanem egy már meglévő városhoz, vagy váraljai településmaghoz lazán vagy szorosabban csatlakozva. Tehát az örmény városok szerkezetében mindig kimutatható egyfajta alkalmazkodási kényszer. A szerző az összehasonlítás negyedik szintjén a 20. század eleji városképekről ad leírást építve a bőséges forrásanyagra: képeslapokra, kataszteri térképekre, a modern népszámlálás 1910-es épületstatistikai adatsoraira, a megélenkülő honismereti irodalomra.

A város és vidéke változó kapcsolatait című 5. fejezetben a szerző több összefüggést is megfogalmaz a nagytáji környezet kapcsán. Elsőként említi, hogy a városok és a táj szoros kapcsolata magyarázatot kínál a megtelepülő örmények gyors építészeti alkalmazkodására, de arra is, hogy miként alakulhatott ki viszonylag nagy különbség a kolóniák építésze között. A második sajátosság, hogy a tájtól és az elsődleges tájműveléstől való távolság miként erősítette a kolóniák építésze közötti hasonlóságot, hiszen az örmények kezdetben mind a négy helyszínen hasonló stá-

tusszal bírtak, lévén kereskedők és kisiparosok, és ennek megfelelően tükröződik az építészetükben a mezőgazdasági őstermeléstől független telekhasználat vagy a raktározási igény a pincétől a padlásig. A harmadik szempont, hogy a 17. századi Erdélyben új település csak a már meglévő rendi keretekhez alkalmazkodva jöhetett létre. Tamáska arra is rámutat, hogy a városépítéssel nem determinisztikus, hiszen a természeti környezet többféle építőanyagot kínál, és az, hogy milyen építőanyagot használ a népesség, a szokásaitól és a tudásától is függ. Erdélyben az örmények két kulturális régióban telepedtek le: Szászföldön és Székelyföldön. Mindkettő védelmi célból létrejött középkori eredetű autonómterület volt. A szászöldi részekben főleg kőből, míg a székelyöldi területeken elsősorban fából építkeztek, és az itt megtelepedett örmény kolóniák alkalmazkodtak a helyi tradíciókhoz.

Tamáska abban látja az örmény kolóniák látványos fejlődésének egyik kulcsmomentumát, hogy az erdélyi városszövet egyenlenséget és hézagosságot mutatott. A 18. századi abszolút monarchia az elfoglalt uradalmi területeken állandó ad-

Szamosújvári utcarészlet

minisztratív funkciókat ellátó egységeket tartott fenn, és a régiókon átívelő gazdasági mechanizmusokat működtetett, ám ehhez a középkorból örökölt városszövet sem Észak-Erdélyben, sem pedig Székelyföldön nem volt megfelelő. Itt részben a bécsi udvar támogatásával a 18-19. századi városszöveti átalakulás részeként létrejött egy közép- és kisvárosi városszövet. Tamáska szerint ebbe a folyamatba ágyazottan válik érthetővé Szamosújvár és Gyergyószentmiklós eltérő időpontú látványos fejlődése, Erzsébetváros ambivalens városiasodása és Csíkszépvíz helyzete, ami kevésbé tudott a városiasodás áramába bekapcsolódni. Az örmény kolóniák városainak általános tendenciáin kívül a szerző rámutat egy fontos sajátosságra is, jelesül arra, hogy miközben a 18. században a városiasodás kereskedelmi funkciói voltak bennük túlsúlyban, addig a 19. század végére az állami-közigazgatási funkciók kerültek előtérbe. Jóllehet ezek a folyamatok más városokra is jellemzőek voltak, az átalakulás dinamikája, amellyel a kereskedőváros adminisztratív várossá vált, már jellegzetesen örmény vonásnak tekinthető.

Tamáska arra is kitér, hogy az örmények alkalmazkodása a települési struktúrához a települések belső szerkezetében is kimutatható, hiszen a már meglévő valóságos uradalmi falakon, illetve a szimbolikus társadalmi falakon kívül kellett felépíteniük a kolóniáikat. E folyamat jellemzőjeként a 18. és 19. század során az örmény kolóniák válnak az új települési centrumokká vagy úgy, mint Szamosújváron és Csíkszépvízen, ahol a korábbi falumaghoz képest a település egészének centruma eltolódott, vagy pedig úgy, mint Erzsébetváros és Gyergyószentmiklós esetében, ahol a legértékesebb belső telkek fokozatosan az örmények birtokába kerültek.

Tamáska szerzeágazó és sokirányú megközelítésmódjának egyik jellegzetessége, hogy az összehasonlító városszerkezetek bemutatásában a makroszintű megközelítések mellett helyet kapnak a mikroszintű elemzések is, így nemcsak átfogó képet kapunk a városokról, hanem az egyes városok sajátos karakterét adó épületeket is bemutatja. Külön alfejezetet szentel a szakrális építészetnek, majd a középületeknek, végül felvázolja azt a folyamatot, amelyben tetten érhető a változás az örmény háztól a bérpalotáig.

Tamáska könyvének egyik izgalmas fejezete az örmény településkép vizuális összefüggéseinek értelmezése, amelyben az analitikus elemzések helyett a városépítészeti együttesek kapcsolatai kerülnek előtérbe. Azt a hatást próbálja tetten érni a szerző, amelyet a városkép a szemlélőre gyakorol. Ugyanakkor számol azzal a jelenséggel is, hogy a 20. század eleji városképek értelmezésekor a korabeli élmények már csak korlátozottan rekonstruálhatóak, miközben a térszerkezetek általános összefüggései fennmaradtak. Ilyen maradandó hangsúlyokat képeznek a templomok, míg a lakosság összetételének megváltozásával a századfordulón olyan jelentős örmény épületelemek, mint a korzó, a kávéházak, a korcsolyapályák, a kaszinók már nem részei a városképnek. A szerző a városképek leírásakor azonban nem hagyatkozik pusztán a ma megfigyelhető állapotokra, hanem bőven merít a korabeli képeslapgyűjteményből is. Az Örmény városképek című 8. fejezetben külön alfejezetet szentel a város sziluettjének (A sziluett), vagyis annak a látképnek a bemutatására, amely szerinte a település táji beágyazottságának a legfontosabb összetevője. Tamáska kiemeli, hogy a táj és város egyedül Szamosújváron olvadt egy sziluetté, összességében

Örmény sírkő a gyergyószentmiklói temetőben

pedig azt a következtetést vonja le, hogy miközben Csíkszépvízen az örmény házak hangsúlyozottan vidékies környezetben jelennek meg, addig a hasonló fekvésű Gyergyószentmiklóson a városias jelleg válik hangsúlyossá; s míg a kevésbé városias jellegű Erzsébetvárosban az urbánus karakter kerül előtérbe, Szamosújvár a város és környezete harmóniáját rögzítő sziluettként maradt fenn a köztudatban.

Az utcák és a terek vonatkozásában a szerző arra hívja fel a figyelmet, hogy az örmény városok utcaképét elsősorban két egymásnak látszólag ellentmondó vonás határozza meg, ahol az örmény utcakép egyfelől a helyi hagyományokat és alapanyagokat felhasználó építészet lenyomata, másfelől magába olvasztott városias és nagyvárosias mintákat. Példaként emlegeti Szamosújvárt, ahol környékbeli vidéki kúriaépítészet ötvöződött a kolozsvári,

ausztriai és dél-csehországi mesterek díszítőművészetével. Fontos elemként értékeli a szerző az örmény polgárság értékrendjéhez hozzá tartozó közterületek parkosítását.

A lakóházak építészeti jellegzetességeit illetően Tamáska kiemeli, hogy a 18. századi örmény családok dinasztiát alkottak, és a városi ház mint kicsinyített kastély vagy kúria a család státuszszimbólumává vált. Ugyanakkor a lakóházaknak kereskedelmi igényeknek is meg kellett felelniük, így a városok reprezentatív barokk jellege keveredett a gazdasági tevékenységek színtereivel, ahol az örmények a környezetből átvett építészeti mintákkal igyekeztek csökkenteni a különbségeket a befogadó népesség, valamint saját értékrendjük és életmódjuk között. A 19. század vége viszont jelentős változást hozott, amikor a korábbi örmény barokk városkép fokozatosan átadta helyét az új városi léptékeknek. Ez a folyamat elválaszthatatlan volt az örménység új szerepétől, akik az idegenből rendi kiváltságossá, majd a magyar a nemzet elkötelezett híveivé váltak. A századforduló impozáns hivatali

A gyergyószentmiklói temető

Örmény templom

épületei és iskolái az örményeknek ezt a magyar államnemzethez fűződő viszonyát jelenítették meg a városképben. Az örmény városképeknek továbbra is kulcsfontosságú eleme maradt a szakrális építkezés, amelyben komoly szerepet játszott az újonnan a római egyházhoz kapcsolódott népesség lojalitásának hangsúlyozása. Tamáska szerint „[a] városképekben egyszerre megjelenő szegregáció és integráció híven fejezi ki a 20. század elejének belső társadalmi mozgásait. A többségből egyre inkább kisebbséggé (Erzsébetváros, Szamosújvár), illetve a jelentős kisebbségből diaszpórává (Gyergyószentmiklós, Csíkszépvíz) zsugorodó örmények számára a beolvadás elkerülhetlenné vált.” Az, hogy az erdélyi örménység jelentős része elhagyta a kolóniákat, és részben átköltözött Romániából Magyarországra, az örmény városszerkezetek alakulásában is hűen tükröződött. Ezért is fogalmazott úgy a szerző a könyve bevezetőjében, hogy „Az erdélyi örmény építészeti a 20. században élő hagyományból kulturális örökséggé vált”. (Tamáska 2020: 13). Könyvének zárórészében kiemeli a szerző, hogy „[a]z erdélyi örmény városépítészeti összehasonlító vizsgálatának alapvető célja nem az építészeti formának a leírása volt, hanem a formában kifejeződő társadalmi tartalomnak a feltárása” (Tamáska 2020: 177).

Tamáska Máté *Örmény városépítészeti Erdélyben* című könyve korszerű, multidiszciplináris megközelítésben mutatja be az erdélyi örménység városépítészeti sajátosságait. Nyelvezetét nem terheli fölösleges szakzsargon, plasztikus leírásai pedig nem csak a szűk szakma számára teszik élvezhetővé a szöveget. Jelen könyv egy újfajta szemléletmód bemutatása jelentős stációjának is tekinthető, de a szerzőnek

azon törekvéseként is figyelemre méltó, hogy az építészettel foglalkozó szakmához és az átlagolvasóhoz egyaránt közelebb hozza a településkép humán irányultságú vizsgálatát és a társadalomtörténeti meg-alapozottságú építészetszociológia meghonosítását.

A cikk eredeti megjelenési helye:
<https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2021.1.6>

Az Erdélyi Örmény Kulturális Központ szeretettel meghív minden érdeklődőt!

ÖRMÉNY **eökk** ERDÉLYI ÖRMÉNY KULTURÁLIS KÖZPONT

LETELEPEDÉSI

2021. 10. 03. 10-18h **CSALÁDI NAP**
 Ferencvárosi Művelődési Központ

SZÍNES PROGRAMOK AZ EGÉSZ CSALÁDNAK:
 kiállítások, zenei koncertek, előadások, könyvvásár
 vidám színházi gálaműsor, mese előadás
 sportversenyek, vetélkedő, kézműves foglalkozások
 "Örmény mese rajzverseny" díjátadó és kiállítás
 magyar és örmény ételek ebédre és uzsonnára

A belépés ingyenes!

2021. 10. 03. 10-18h
 Ferencvárosi Művelődési Központ
 (IX. Budapest, Haller u. 27.)

Támogatók

KÉSZLET MAGYARORSZÁG KÖRÖMÉNYEKNEK TÁMOGATÁSÁVAL 2021.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
 Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat
 Országos Örmény Önkormányzat
 Örmény Kulturális és Információs Központ
 Újbuda Örmény Önkormányzata

Szépvízi XXV. Családi Találkozó, zarándokút

2021. augusztus 26. csütörtök – 2021. augusztus 30. hétfő

A Zuglói Örmény Önkormányzat a hagyományos búcsúra autóbussos utat szervezett. Az útról képriportban számolunk be, melyet *Balogh Jenő* fotóiból állítottunk össze.

Augusztus 28-án szombaton két előadás hangzott el, az egyik *Szongoth Gábortól*, aki a méltán híres *Szongott Kristófról* tartott megemlékező előadást, a másik pedig *Gerály Zoltántól*, *Örmény emlékek az Észak Kaukázustól a Kárpát medencéig* címmel.

Gerály Zoltán

Szongoth Gábor

29-én vasárnap szentmisén vettünk részt a templomban, majd koszorúzások következtek a templomkertben. Ezt követően az Örmény Emlékház megtekintése és beszámoló következett az emlékház fejlesztéseiről és további célokról.

Cserbik János

- 25 év értékei -

Vízözön-történet a tudomány és a Biblia szemszögéből

(a Fővárosi Örmény Klub 1999. május 20-i találkozásán elhangzott előadás)

„Miután tehát Isten az embereket jelekkel intette, megeredt az eső, s negyven napig egyfolytában esett; oly sok víz zúdult le az égből, hogy már tizenöt könyöknyire elborította a földet... Midőn pedig a bárka Arméniában egy hegycsúcson fennakadt, ezt észrevévén, kinyitotta Noé az ajtaját...

Arménia lakosai ezt a helyet a „kimenetel helyének” nevezik, s még ma is mutogatják ott a megmenekült bárka maradványait.” írta Josephus Flavius, A zsidók története című munkájában, az i. sz. első században.

Igaz-e a feljegyzés, amely különben összhangban áll a bibliai történettel? Valóban létezett-e a vízözön, a bárka, Noé?

A Biblia szerint a teremtés utáni 1656. évben volt a vízözön, ami az i. e. 2340-es évekre esik. Mózes első könyvének 4-6. fejezetei örökítik meg az emberiség történelmének e napjait. Míg egyrészt nagy mértékű civilizációs fejlődésről számolnak be az írások, ezzel párhuzamosan jegyzik fel azt az erkölcsi romlást, torzulást is, amely kiváltképpen jellemezte az ún. Óstörténet időszakát. Ezért a vízözön tulajdonképpen az isteni ítélet volt a föld felett, amely a Biblia szerint annyira megromlott, hogy az ember szíve, gondolatának minden alkotása szüntelen csak gonosz volt (I. Mózes 6:5).

Talán nem is véletlen, hogy a legelterjedtebb hagyományként tartják számon a vízözön eseményét. A világ minden részében megtalálható, a legkülönbözőbb

népek ősi írásában. Észak-, Közép- és Dél-Amerika mintegy 130 indián törzsének mindegyike rendelkezik ilyen jellegű hagyományokkal.

Kínában egy ősi feljegyzés szerint, kb. az i. e. 2300 körül egy Fah-le nevű ember, családjával, összesen nyolcan (lásd a Biblia) élték túl az özönvizet. Egy másik kínai hagyomány szerint Nuvah volt a bárka készítőjének neve. A legnyilvánvalóbb bizonyíték a Gilgames eposz, amely 11 közös pontot mutat a bibliai történettel.

Hosszan sorolhatnánk a példákat, de ami legnagyobb részt azonos minden dokumentumban, azt az alábbi vonásokban összegezhetjük: a feljegyzések egyöntetűen állítják, hogy (1) a vízözön világméretű volt, hogy (2) a túlélők hajóval menekültek meg, hogy (3) az emberiség magja maradt élve, és hogy (4) a pusztulás oka az emberiség gonoszsága volt.

Mit mondanak minderről más tudományágak?

A régészet számára például megoldhatatlan rejtélyt jelent az, amikor bizonyos rétegekben olyan leleteket fedeznek fel, amelyek az adott korban még nem létezhetek volna. Lehet ez valamilyen fém-szerszám, vagy egyéb használati eszköz, ami elméletileg akkor még nem létezhetett. Egyrészt maga a Biblia is megválaszolja e kérdést, amikor már a vízözön előtti korban említi a fémöntést, fejlett építészetéről, csillagászatról, művészetekről, gazdasági életéről tesz említést.

Egy amerikai tudós így ír erről: „Bár vízözön előtti elődeink sok tekintetben a miénkhez hasonló műszaki társadalmakat hoztak létre, némely különbség mégis oly nagy volt, hogy a történészek, és a régészek még most sem ismerik fel a maradványok egy részét.” (Rene Noorbergen) Így a vízözön süllyeszthette el mind ezeket a civilizációs nyomokat, amelyek ma előkerülve komoly fejtörést okoznak a tudósok számára, mivel ellentmondanak az emberiség fejlődéséről alkotott XIX-XX. századi elképzeléseknek.

Figyelemreméltóak a földtani kutatások is. Földünk 75%-át üledékes kőzet borítja, van ahol 18 km mélységig. Az ezekben talált állat- és növénymaradványok nem egyszer valamilyen tragikus természeti jelenség nyomait viselik magukon. Dél-Afrikában például 800000 millió hal tetemét találták meg, hirtelen, erőszakos halállal halhattak meg.

Sok más helyen ép állatok tetemét találták meg, ami csak úgy lehetséges, ha váratlanul, légmentesen kerültek a föld alá. A Sziklás hegység, vagy akár az Alpok is tengeri kagylók és más állatok nyomait hordozza, utalva a vízözönre. A pusztulás teljes volt és hirtelen. Az őslénytan-kutatók értetlenül állnak. A korai élet maradvá-

nyainak milliárdjai vannak beágyazva az özönvíz utáni szikláiba.

A hatalmas szénmezők szintén bizonyítékokul szolgálnak. Ha jól meggondoljuk, hogy 1 méter szénréteg képződéséhez 10 méteres tőzegréteg kell, akkor világos, hogy ilyen mennyiségű növényzetet csak a vízözön mozgathatott meg. Ezt követték azután azok az árvizek, orkánok, földrengések, vulkáni tevékenységek, amelyek a víz visszahúzódásakor tovább formálták a föld felszínét.

Érdekes feltevéseket forgalmaztak meg arra vonatkozóan, hogy változott meg az éghajlat az özönvíz nyomán. A bibliai teremtés-történet leírása utal egy vízpáramennyezetre, amely nemcsak folyamatos és egyenletes csapadékot biztosított, nem eső formájában (lásd I. Mózes 2:6), hanem lehetővé tette azt is, hogy minimális hőmérséklet ingadozás jellemezze Földünket. Ez a jótékony üvegházhatás különösen kedvezett az élővilágnak.

A vízözön nyomán mindez megváltozott. Létrejötték a mai felhőrendszerek, évszakok, alapvetően megváltoztatva a földi életfeltételeket.

Ez az Isten-ítélet a Biblia szerint – mint már arra a különböző hagyományoknál is utaltunk – nem a véletlen műve volt. Mózes

első könyve 6. fejezetében a megsokasult gonoszság volt az oka. Az emberi fejlődésbe vetett hit, a magabizás és az ebből fakadó istentagadás állt az események háttérben (Jób könyve 22:15). Az emberi élet iránti tisztelet hiánya, az erkölcsi elvek tagadása önpusztító magatartáshoz vezetett minden korban.

Éppen ezért, a Biblia szerint nem a vízözön, hanem az azt előidéző emberi magatartás volt a tragédia, amely miatt elkerülhetetlenné vált a pusztulás.

Érdeemes utána olvasni, hogy Isten nem azonnal pusztította el a rosszat, előbb 120 év haladékot adott az emberiségnek. A vízözön csak akkor következett be, amikor végleg ellenállt az ember a jónak. Ekkor lépett közbe Isten, az élet érdekében.

A Biblia, mint a vízözön-történet leg-részletesebb dokumentuma azt is feljegyezi, hogy a katasztrófát megelőző utolsó 120 évben mi történt. Ekkor építette Noé a bárkát. Egy hatalmas úszó házként képzelhetjük el, 150 méter hosszú, 25 méter széles és 15 méter magas volt. Három szintje volt, összesen 9000 négyzetméterrel. Anyaga góferfa, valószínűleg a mai fehértölgy volt.

Nem véletlenül tartják számon Noét a bibliai hithősök között, ha arra gondolunk, hogy ekkora szerkezetet építeni, mindent egy lapra feltéve egy olyan korban, amikor még nem is ismerték az esőt. De ő nem függött az emberi gúnyolódástól, a realitástól, sem a tömegek véleményétől, számára egyetlen tekintély létezett: az isteni kinyilatkoztatás (Zsidókhhoz írt levél 11:1).

Miután az állatok „az ő nemők szerint bevonultak (!) a bárkába” (ez kb. 600-800 főbb állatfajt jelenthet, míg bizonyos állatok a bárkán kívül is túlélhették a vízözönt), 40 napos esőzés következett. Ehhez még hozzájárultak a mélységből feltörő vizek.

Ezt 150 napos változatlan helyzet követte, majd 150 nap száradás. Végül a bárka megállapodott az Ararát hegyén, ahonnan Noé hollót, illetve galambokat bocsátott ki, hogy lássa mennyire száraz a föld. Amikor kilépett a bárkából, első teteként oltárt épített Istennek. Isten a maga részéről egy szivárvánnyal erősítette meg szövetségét az emberrel, és megígérte, hogy vízzel nem pusztítja el többé a földet.

A történetnek itt még sincs vége, hiszen maga Jézus folytatta, amikor a földön járt és egy ízben az emberi történelem végéről beszélt. Így szólt tanítványaihoz: Mivel-hogy a gonoszság megsokasodik, a szeretet sokakban meghidegül. Amiképpen pedig a Noé napjaiban volt, akképpen lesz az Emberfiának eljövetele is. Mert amiképpen az özönvíz előtt való napokban ettek, ittak, házasodtak és férjhez mentek, mind ama napig, amelyen Noé a bárkába ment, és nem vettek észre semmit, mígnem eljött az özönvíz és mindnyájukat elragadta, akképpen lesz az Emberfiának eljövetele is. (Máté 24:12, 38-39.)

Jézus tehát megígérte, hogy a világ bármilyen rossz úton halad is, Ő nem hagyja magára azokat, akik Noéhoz hasonlóan bíznak benne, hanem megszabadítja őket.

Egy kérdésünk maradt még: mi lett a bárkával? A tudománynak nem egyöntetű a válasza. Egyesek szerint a világ bölcsőjének is nevezett Araráton, messze a hóhatár fölött, jégbe fagyva még ma is megtalálhatóak a bárka maradványai, de a kutatást nem engedélyezik.

Ami nyoma viszont van a vízözönnek és a bárkának e kelettörökországi területen, arra a környék település neveiben rálelhetünk... (Apobaterion = kikötőhely, Nahicseván = első tartózkodási hely, Temanin = nyolc ember helye, Seron = szétszóródás.)

TARTALOM

Örmény fohászok 4. – <i>dr. Sasvári László</i>	1
Győzelemről énekeljen... – <i>Fabók Dávid</i>	2
Dirán ”bácsi”, a legidősebb Barátom! – <i>Szongoth Gábor</i>	6
Az oszmán-örmények kálváriája és túlélési stratégiái – <i>Blénesi Éva</i>	7
Ismét szólt a kolomp Balatonföldváron – <i>Balogh Jenő</i>	13
Felhívások	16
Szomorújelentések	17
Az Ararát Hangjai	18
Az élő hagyománytól a kulturális örökségig – <i>Blénesi Éva</i>	19
Meghívó az Örmény Letelepedési Családi Napra	25
Szépvízi XXV. Családi Találkozó, zarándokút	26
Vízözön-történet a tudomány és a Biblia szemszögéből – <i>Cserbik János</i>	28
Kiss Anna: Fűszedő – vers	31

Kiss Anna Fűszedő

Szedésre érett már a fű,
borzong a félsötétben,
Boróka asszony pendelye
világot kinn a réten.

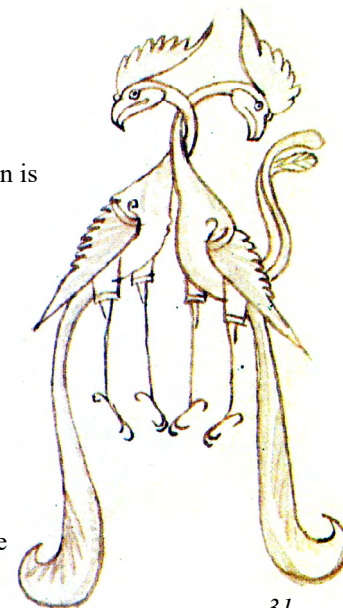
Talán füvek közt válogat,
sejtésnyi még az illat,
álom fűvére hogyha lel,
magának is szakíthat.

Szedésre érett már a fű,
harmat suhog le róla,
csücsökre fogja pendelyét
a jó füvek tudója.

Úgy válogat, hogy szóban is
elősorolja őket,
igazlátókat, éltetőt,
lélekcseréltetőket.

Vigyázva, hogy virága is
hullatlan megmaradjon,
vének szívében ifjúság
belőlük hogy fakadjon.

Szedésre érett már a fű,
borzong a félsötétben,
Boróka asszony pendelye
világot kinn a réten.

Csoportkép a balatonföldvári Gyerektáborban

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel./Fax: 06(1) 201-1011

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - FÜZETEK

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kéthavonta megjelenő kiadványa.

MEGVALÓSULT A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

Nyilvántartási szám: CE/13136-3/2017

Főszerkesztő: Fabók Dávid

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta - Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel./Fax: (1) 201-1011

Tördelés: www.artisthus.hu

Nyomdai munkák: Dunakult Kft.